

“MUSIQA TA’LIMI TIZIMIDA NOTALASHTIRISH DASTURLARINING
O‘RNI: IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR, MAQOM MAKTABLARI VA
UMUMIY TA’LIM MUASSASALARI TAJRIBASI”

Farg`ona davlat universiteti magistrantlari

M.Abdusalimova

F.Ikromova

Anotatsiya

Maqolada ixtisoslashtirilgan musiqa maktablari, maqom maktablari va umumiy ta’lim muassasalarida notalashtirish dasturlarining ahamiyati, qo‘llanilish tajribalari va istiqbollari yoritilgan. Raqamli texnologiyalar orqali musiqiy savodxonlikni oshirish, ijodkorlikni rivojlantirish va an’anaviy musiqa merosini saqlab qolishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi.

В статье рассматривается использование программ нотной записи в специализированных музыкальных школах, школах макома и общеобразовательных учреждениях. Анализируется опыт применения цифровых технологий в музыкальном образовании и сохранении культурного наследия.

This article examines the use of notation software in specialized music schools, maqom institutions, and general education settings. It analyzes how digital technologies contribute to enhancing musical literacy, encouraging creativity, and preserving traditional musical heritage.

Kalit so‘zlar :Musiq ta’limi, notalashtirish dasturlari, maqom maktablari, raqamlashtirish, Sibelius, Finale, MuseScore, raqamli pedagogika, an’anaviy musiqa, o‘quvchi ijodiyoti, ta’lim texnologiyalari, kompyuter savodxonligi

Notalashtirish (yoki notaga tushirish) dasturlari musiqa ta'limining barcha Zamonaviy davrda har bir sohada bo'lgani kabi musiqa ta'limi tizimida ham raqamli texnologiyalarning o'rni tobora ortib bormoqda. Bu jarayon, ayniqsa, notalashtirish dasturlari yordamida musiqa asarlarini yozib olish, eshittirish, tahrir qilish va o'qitish imkoniyatlarining kengayishi bilan yanada samarali tus olmoqda. bosqichlarida – ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablarida, maqom maktablarida, hamda umumta'lim maktablarida muhim vosita sifatida keng qo'llanilmoqda. Ushbu maqolada ana shu yo'nalishlarda mavjud tajribalar, muammolar va istiqbollar keng tahlil qilinadi.

Ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablarida notalashtirish dasturlaridan foydalanish

Ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablari musiqiy iste'dodli yoshlarni aniqlash, ularni nazariy va amaliy jihatdan tayyorlashga ixtisoslashgan o'quv dargohlari hisoblanadi. Bu maktablarda o'quvchilar musiqaning nazariyasi, solfedjio, kompozitsiya, xor ijrosi, yakka ijro, ansambl va orkestrlarda ijrochilik kabi yo'nalishlarda chuqur bilim oladilar. Ana shu o'quv jarayonlarini zamonaviy dasturlar bilan boyitish, o'quvchilarga notalarni yozish, tinglash, tahrir qilish imkonini berish ularning ijodiy salohiyatini ochishda muhim vosita bo'lmoqda.

Sibelius, Finale, MuseScore kabi dasturlar orqali o'quvchilar o'z kompozitsiyalarini yozma ravishda yaratadilar, ularni vizual va audial shaklda tahlil qilishadi. Bu, ayniqsa, ijodiy fikr yuritishga, o'z asarlarini noaniq eshitish emas, balki aniq tinglab baholashga yordam beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilar ham o'z dars materiallarini ushbu dasturlar orqali tayyorlab, o'quvchilarga ilgari an'anaviy usulda qiyinlik bilan tushuntirilgan musiqa nazariyasi va harmoniya darslarini interaktiv, jonli tarzda yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Maqom maktablarida notalashtirish dasturlarining ahamiyati

Maqom maktablari – O‘zbekiston milliy musiqa san’atining yuksak namunalarini asrash, targ‘ib qilish va keyingi avlodlarga yetkazish bilan shug‘ullanuvchi muassasalardir. Maqom ijrochiligi, odatda, og‘zaki an’ana asosida o‘rganiladi. Biroq, bu an’anani zamonaviy texnologiyalar yordamida mustahkamlash, ya’ni maqom namunalarini notaga tushirib raqamli shaklda saqlash, o‘qitishda juda katta yutuqlarni ta’minlaydi.

Maqomlar o‘zining murakkab ritmik va lad tizimlari, mikrointonatsiyalari, usul va ohanglarining boyligi bilan ajralib turadi. Bunday musiqani notaga tushirish murakkab jarayon bo‘lsa-da, MuseScore yoki Finale dasturlaridan foydalanib bu ishlar ilmiy asosda, aniq va takror ishlash mumkin bo‘lgan shaklda bajariladi. Bu orqali maqom asarlari nafaqat yozma holatda saqlanadi, balki keyingi avlod o‘quvchilari uchun didaktik materialga aylanadi. Maqomlarni o‘rganayotgan yoshlar uchun bu, o‘z navbatida, eshitish, yod olish va tahlil qilish jarayonlarini osonlashtiradi.

Umumiy ta’lim maktablarida musiqa o‘qitish va texnologik yondashuv

Umumta’lim maktablarida musiqa fanining o‘qitilishi, odatda, darsliklar, qo‘shiq kuylash, oddiy cholg‘ular bilan tanishish kabi klassik usullar asosida olib boriladi. Ammo bu jarayonni raqamli texnologiyalar yordamida yanada jozibali va interaktiv qilish mumkin. Notalashtirish dasturlari orqali o‘quvchilar oddiy qo‘shiqlarni notaga tushirish, ularni tinglash, turli ohanglarda ijro etish imkoniga ega bo‘ladilar. Bu esa ularning nafaqat musiqiy savodxonligini oshiradi, balki estetik didini ham rivojlantiradi.

Shuningdek, ba’zi ta’lim muassasalarida sinfdagi bolalar birgalikda ijro qiladigan mini-ansambllar tashkil qilinmoqda. Ushbu ansambllar uchun asarlarni tanlash, ularni turli ovoz bo‘yicha taqsimlash, o‘quvchilarning salohiyatiga qarab soddalashtirish kabi ishlarda notalashtirish dasturlarining foydasi katta.

Muammolar va istiqbollar

Albatta, bu texnologiyalarni barcha ta'lim muassasalarida joriy qilishda bir qator muammolar mavjud. Ayrim maktablarda kompyuterlar yoki zaruriy dasturlar yetishmaydi, internet sifati past bo'ladi. Shuningdek, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi har doim ham yetarli emas. Shuning uchun bu borada maxsus o'quv kurslarini tashkil qilish, texnik ta'minotni yaxshilash va dasturni ona tilida soddalashtirish zarur.

Yana bir muhim masala – notalashtirish dasturlarining milliy musiqa moslashtirilmaganligidir. Masalan, maqomdagi ba'zi interval va mikrotonlarni G'arb dasturlari orqali aniq ifodalash qiyin. Shu bois milliy musiqa tizimlariga moslashtirilgan, o'zbek tilidagi interfeysga ega yangi dasturlarni ishlab chiqish dolzarbdir.

Umuman olganda, musiqa ta'limi tizimida notalashtirish dasturlarining o'rni yildan-yilga ortib bormoqda. Bu dasturlar o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochish, musiqiy savodxonlikni shakllantirish, maqom va boshqa an'anaviy janrlarni saqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ixtisoslashtirilgan maktablarda bu vositalar yordamida kompozitorlik va nazariy bilimlar rivojlantirilsa, maqom maktablarida an'anani raqamlashtirish uchun ishlatilmoqda. Umumta'lim maktablarida esa bu dasturlar orqali musiqa darslari jonlantirilmoqda. Kelajakda texnik imkoniyatlar kengaysa, bu jarayon yanada chuqurlashadi. Yaxshi tashkil etilgan metodik yondashuv orqali notalashtirish dasturlari o'zbek musiqa ta'limi sifatini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin.

Zamonaviy davrda har bir sohada bo'lgani kabi musiqa ta'limi tizimida ham raqamli texnologiyalarning o'rni tobora ortib bormoqda. Bu jarayon, ayniqsa, notalashtirish dasturlari yordamida musiqa asarlarini yozib olish, eshittirish, tahrir qilish va o'qitish imkoniyatlarining kengayishi bilan yanada samarali tus olmoqda. Notalashtirish (yoki notaga tushirish) dasturlari musiqa ta'limining barcha bosqichlarida – ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablarida, maqom maktablarida, hamda umumta'lim maktablarida muhim vosita sifatida keng

qo'llanilmoqda. Ushbu maqolada ana shu yo'nalishlarda mavjud tajribalar, muammolar va istiqbollar keng tahlil qilinadi.

Ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablarida notalashtirish dasturlaridan foydalanish

Ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablari musiqiy iste'dodli yoshlarni aniqlash, ularni nazariy va amaliy jihatdan tayyorlashga ixtisoslashgan o'quv dargohlari hisoblanadi. Bu maktablarda o'quvchilar musiqaning nazariyasi, solfedjio, kompozitsiya, xor ijrosi, yakka ijro, ansambl va orkestrlarda ijrochilik kabi yo'nalishlarda chuqur bilim oladilar. Ana shu o'quv jarayonlarini zamonaviy dasturlar bilan boyitish, o'quvchilarga notalarni yozish, tinglash, tahrir qilish imkonini berish ularning ijodiy salohiyatini ochishda muhim vosita bo'lmoqda.

Sibelius, Finale, MuseScore kabi dasturlar orqali o'quvchilar o'z kompozitsiyalarini yozma ravishda yaratadilar, ularni vizual va audial shaklda tahlil qilishadi. Bu, ayniqsa, ijodiy fikr yuritishga, o'z asarlarini noaniq eshitish emas, balki aniq tinglab baholashga yordam beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilar ham o'z dars materiallarini ushbu dasturlar orqali tayyorlab, o'quvchilarga ilgari an'anaviy usulda qiyinlik bilan tushuntirilgan musiqa nazariyasi va harmoniya darslarini interaktiv, jonli tarzda yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Maqom maktablarida notalashtirish dasturlarining ahamiyati

Maqom maktablari – O'zbekiston milliy musiqa san'atining yuksak namunalarini asrash, targ'ib qilish va keyingi avlodlarga yetkazish bilan shug'ullanuvchi muassasalardir. Maqom ijrochiligi, odatda, og'zaki an'ana asosida o'rganiladi. Biroq, bu an'anani zamonaviy texnologiyalar yordamida mustahkamlash, ya'ni maqom namunalarini notaga tushirib raqamli shaklda saqlash, o'qitishda juda katta yutuqlarni ta'minlaydi.

Maqomlar o'zining murakkab ritmik va lad tizimlari, mikrintonatsiyalari, usul va ohanglarining boyligi bilan ajralib turadi. Bunday musiqani notaga tushirish

murakkab jarayon bo'lsa-da, MuseScore yoki Finale dasturlaridan foydalanib bu ishlar ilmiy asosda, aniq va takror ishlash mumkin bo'lgan shaklda bajariladi. Bu orqali maqom asarlari nafaqat yozma holatda saqlanadi, balki keyingi avlod o'quvchilari uchun didaktik materialga aylanadi. Maqomlarni o'rganayotgan yoshlar uchun bu, o'z navbatida, eshitish, yod olish va tahlil qilish jarayonlarini osonlashtiradi.

Umumiy ta'lim maktablarida musiqa o'qitish va texnologik yondashuv

Umumta'lim maktablarida musiqa fanining o'qitilishi, odatda, darsliklar, qo'shiq kuylash, oddiy cholg'ular bilan tanishish kabi klassik usullar asosida olib boriladi. Ammo bu jarayonni raqamli texnologiyalar yordamida yanada jozibali va interaktiv qilish mumkin. Notalashtirish dasturlari orqali o'quvchilar oddiy qo'shiqlarni notaga tushirish, ularni tinglash, turli ohanglarda ijro etish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ularning nafaqat musiqiy savodxonligini oshiradi, balki estetik didini ham rivojlantiradi.

Shuningdek, ba'zi ta'lim muassasalarida sinfdagi bolalar birgalikda ijro qiladigan mini-ansambllar tashkil qilinmoqda. Ushbu ansambllar uchun asarlarni tanlash, ularni turli ovoz bo'yicha taqsimlash, o'quvchilarning salohiyatiga qarab soddalashtirish kabi ishlarda notalashtirish dasturlarining foydasi katta.

Muammolar va istiqbollar

Albatta, bu texnologiyalarni barcha ta'lim muassasalarida joriy qilishda bir qator muammolar mavjud. Ayrim maktablarda kompyuterlar yoki zaruriy dasturlar yetishmaydi, internet sifati past bo'ladi. Shuningdek, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi har doim ham yetarli emas. Shuning uchun bu borada maxsus o'quv kurslarini tashkil qilish, texnik ta'minotni yaxshilash va dasturni ona tilida soddalashtirish zarur.

Yana bir muhim masala – notalashtirish dasturlarining milliy musiqaga moslashtirilmaganligidir. Masalan, maqomdagi ba'zi interval va mikrotonlarni G'arb dasturlari orqali aniq ifodalash qiyin. Shu bois milliy musiqa tizimlariga

moslashtirilgan, o'zbek tilidagi interfeysga ega yangi dasturlarni ishlab chiqish dolzarbdir. Umuman olganda, musiqa ta'limi tizimida notalashtirish dasturlarining o'rni yildan-yilga ortib bormoqda. Bu dasturlar o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochish, musiqiy savodxonlikni shakllantirish, maqom va boshqa an'anaviy janrlarni saqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ixtisoslashtirilgan maktablarda bu vositalar yordamida kompozitorlik va nazariy bilimlar rivojlantirilsa, maqom maktablarida an'anani raqamlashtirish uchun ishlatilmoqda. Umumta'lim maktablarida esa bu dasturlar orqali musiqa darslari jonlantirilmoqda. Kelajakda texnik imkoniyatlar kengaysa, bu jarayon yanada chuqurlashadi. Yaxshi tashkil etilgan metodik yondashuv orqali notalashtirish dasturlari o'zbek musiqa ta'limi sifatini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin.